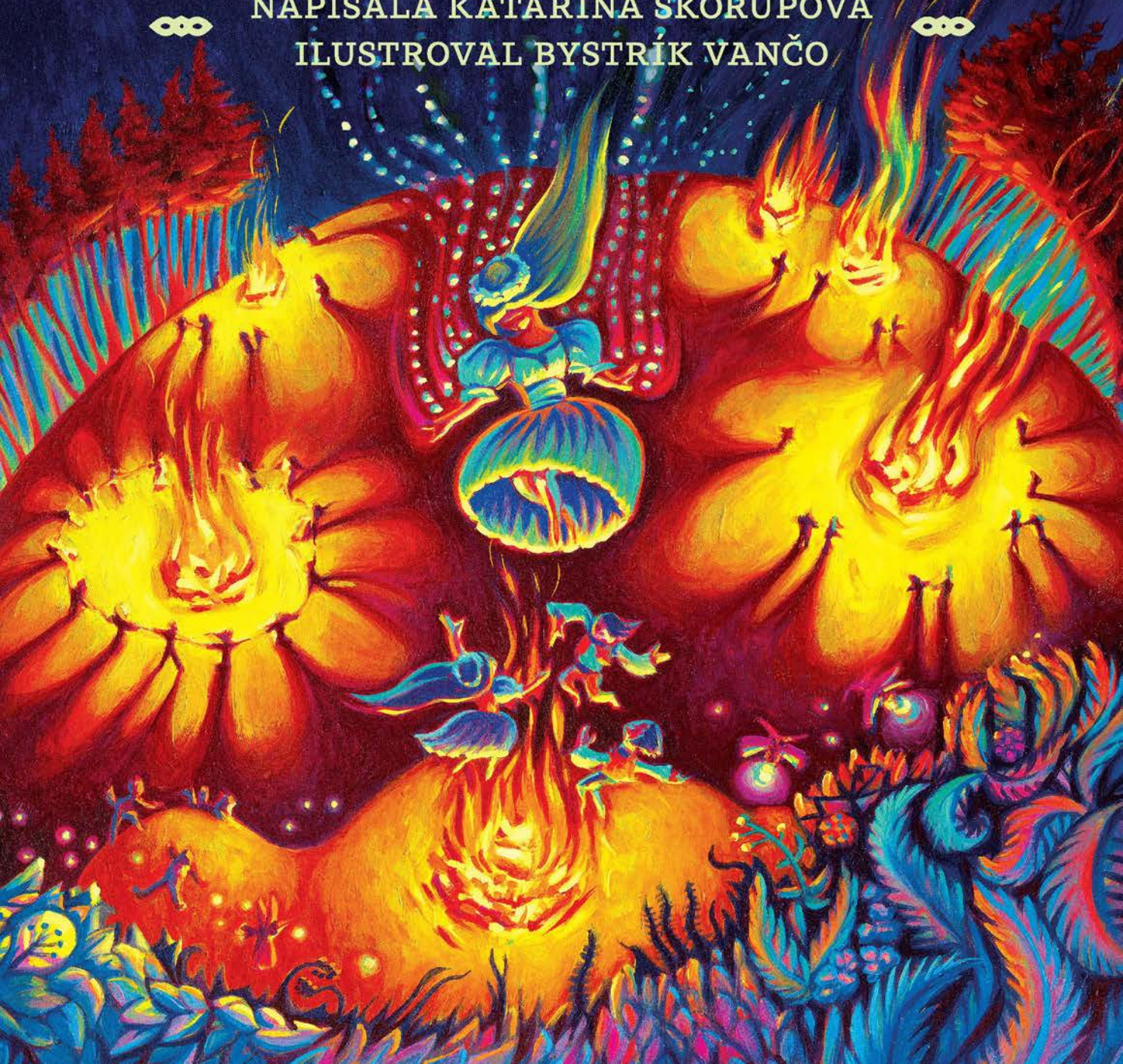

V KRAJINE ROZPRÁVOK

∞ NAPÍSAĽA KATARÍNA ŠKORUPOVÁ ∞

ILUSTROVAL BYSTRÍK VANČO

V KRAJINE
ROZPRÁVOK

Tento projekt finančne podporil

u. fond
na podporu
umenia

Text © Katarína Škorupová 2018

Illustrations © Bystrík Vančo 2018

Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2019

Všetky práva vyhradené.

Žiadna časť tejto knihy sa nesmie reprodukovat'
ani šíriť v nijakej forme ani nijakými prostriedkami,
či už elektronickými alebo mechanickými,
vo forme fotokópií či nahrávok, respektíve prostredníctvom
súčasného alebo budúceho informačného systému
a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

ISBN 978-80-556-3711-2

www.slovart.sk

V KRAJINE ROZPRÁVOK

∞ NAPÍŠALA KATARÍNA ŠKORUPOVÁ ∞
ILUSTROVAL BYSTRÍK VANČO

PRE JONÁŠA, TOMÁŠA,
LUKÁŠA A MIŠKU

**Krajina rozprávok, mestečko Bezmena,
raz je ruža biela, raz divá, červená...**

**Hviezdy ti prezradia, komu niet pomoci,
medveď bude za dňa a sokol za noci.
V krajine rozprávok chudák je bohatý,
chamtivec dvakrát aj za biedu zaplatí.**

**Šašo je Tlčhuba, kde macocha vládne,
kráľovi vždy brada do polievky padne.
Bystrík a Dobrík, Katrena a Jasna,
aká jedna divá, taká druhá krásna.**

**Princ je tu zbojníkom a rybár kráľom,
sirota princeznou, lajdák statkárom.
Kradnúť a podvádzať nestojí za to,
zachrániť princeznú musí Samo Sato.**

**Krajina rozprávok, mestečko Bezmena,
raz je ruža biela, raz divá, červená...**

MEDVĚD
ZA DŇA

A

SOKOL
ZA NOCI

Za čias, keď si medzi ľuďmi v lesoch i dolinách voľne nažívali aj strigy a strigôni, býval na statku za dedinou v prepychu a hojnosti gazda s rodinou. Bohatý však nebol preto, že by si sám usilovne a s rozvahou majetok nazhromaždil. Peniaze, pôdu i celý majetok zdedil po predkoch, a keďže si na nič nemusel zarobiť sám, to, čo mal, si veľmi nevážil.

Celé dni a noci hodoval a zabával sa. Nerobil nič, len rozhadzoval, čo jeho rodičia zarobili. Otec a mama ho odjakživa láskou a prepychom zahŕňali, no robiť ho nenaučili.

Rodičia si až na staré kolená uvedomili, že zo svojho syna od samej lásky vychovali lenivého naničhodníka. Oni sami s gazdovou ženou museli na márnوترatníka robiť. No hoci sa aj s vnučkami snažili, ako len vládali, čo ťažkou robotou zarobili, ich syn zakaždým premárnil.

Jedného dňa, keď zas kopu peňazí prehajdákmal, sa starký rozhneval a vyhnal nepodarenca z domu.

„Nebudeš nám ty viac škodu ani hanbu robiť!“ rozhneval sa. „Majetok, čo si zadarmo dostal, si celý prepil a prehral v kartách. Nevládžeme už na tvoje pitky drieť. Choď, a bez peňazí, čo sám zarobíš, sa domov nevracaj!“

„Mamička moja,“ obrátil sa gazda na svoju starú matku, „vari by ste ma aj vy z domu vyhnali?“

Nešťastná matka len sklonila hlavu a smutno sa zahľadela do zeme.

„A ty, žena, hádam by si ma pokojne preč poslala?“ snažil sa nakloniť si svoju pracovitú ženu.

„Mám ťa rada,“ vraví mu gazdiná, „no moje dcéry sú mi nadovšetko. Choď a nauč sa nejakému remeslu. Vlastnou prácou si musíš zarobiť, inak zakaždým na psí tridsiatok vyjdeme.“

„Len sa vyhni začarovanému lesu, synček,“ prihovára sa mu láskavo matka, „odjakživa v ňom kúzla a čary vládnu, všeličo by sa ti mohlo prihodiť.“

A tak sa gazda vybral cestou-necestou za prácou.

Lesu sa ľudia z dediny odjakživa vyhýbali. Hoci bola cezeň kratšia cesta do druhej dediny, radšej ho obišli cez polia. Odmalička im totiž ich prastaré matky rozprávali, že les je začarovaný a žije v ňom stará striga Riga, a tá každého, kto sa jej znepáči, na zver či na skalú premení. Neraz sa už stalo, že kto sa do lesa zatúlal, viac ho nikto nevidel.

Rozmaznaný syn však nad matkinou radou len mávol rukou a poďho skratkou cez les.

Čochvíľa pod dubom zaspal a zobudil sa hladný a smädný ako vlk. Keď zbadal zajaca, čo sa vedľa pásol, a chystal sa ho chytiť vlastnými rukami, tesne za chrbtom mu zahrnelo: „Vrrrrrrrrrrrrrrrrrr!“

Nad gazdom sa vypíнал a vrčal medveď veľký sťa storočný dub. Na ňom ako na koni sedela škaredá striga, dlhočizné čierne nechty mala zahnuté až k dlaniam, červenkasté prešedivené vlasy jej trčali spod širokého pokrčeného klobúka. Šaty samá záplata, pohľad temný ako tmavá noc. Vlasy sa jej krútili na všetky strany, akoby si na ohyzdnej stridžej hlave žili vlastným životom, a v rukách držala veľkú palicu.

Keď ňou do zeme udrela raz, hromy zaduneli a blesky z oblohy strieľali, keď udrela dvakrát, privolala dážď, no a keď tresla trikrát, celá zem sa tak roztriasla, až stromy padali.

Ak palicou o zem buchla druhou stranou, na tom mieste vystrekol gejzír a razom vyvrelo spod zeme celé jazero.

„Statok, ten je tvoj, hustý les zas môj! Ako si si dovolil vojsť do môjho lesa?“ zvolala.

„Zmiluj sa, vzácna pani,“ padol na kolená gazda, „som veľmi chudobný a mám doma tri hladné dcéry,“ klamal, „pre ne som sa vybral obživu hľadať.“

„Pre dcéry?“ zopakovala striga naoko prekvapene a naklonila sa s úškrnom ku gazdovi. Potom cez špicaté čierne zubále zasyčala:

„Pre dcéry, preto si tu, vravíš? Doma sú hladné a ty si sa chcel pre ne obetovať, tak?“

„Tak je, tak, vzácna pani,“ klania sa starej strige leňoch, „o deti sa starám, ale bieda nás prikvačila, hľadal som obživu v lese, aby mi doma nepomreli od hladu.“

„A ty ich máš tak rád, že si vlastný život riskoval, len aby si ich uchránil pred hladom a biedou,“ zalieča sa striga Riga s hustým čiernym obočím zdvihnutým až pod klobúk, jedno oko privreté, druhým na gazdu žmúri. „Tak si tvoj život za život svojho zajaca vezmem, tak znie zákon lesa, život za život. A ony si každý deň nájdú doma pred dverami nového zajaca, nech sa, chúďatká, najedia.“

„Spravím, čo len chceš, len ma, prosím ťa, ušetri,“ žobroní niktoš a hodí sa pred strigou a jej ozrutným medveďom na kolená. Medveď sa zahľadí na chlapa a zavrčí niečo strige Rige do ucha.

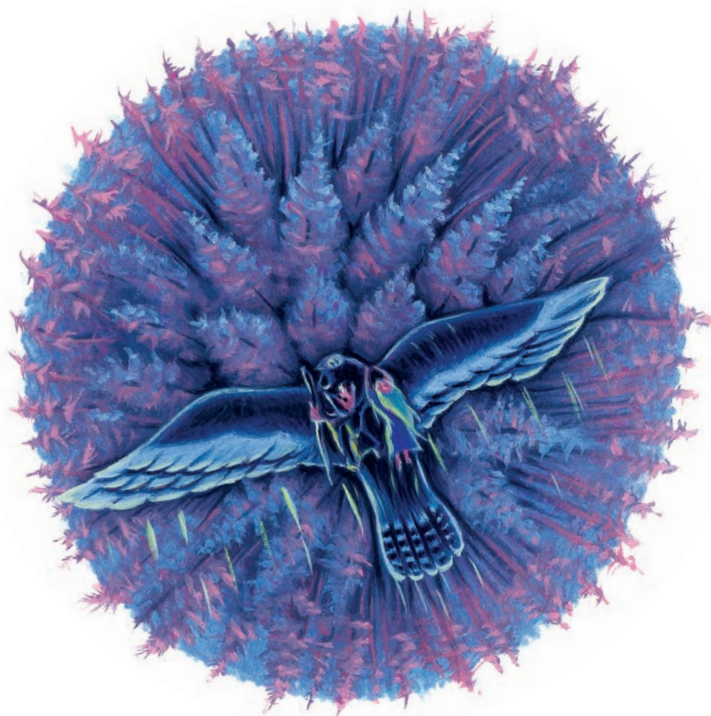
„Ach, dobre, dobre, sľúbila-nesľúbila,“ mávne striga nad medveďom dlhočiznými pazúrmí.

Medveď sa na ňu zadíva, akoby očami prosil, pokorne zavrčí a skloní hlavu. Striga ho po nej potľapká ako verného psa.

„Ach, jaj, či som ja len veľkodušná,“ vzdychne. „Dobre teda. Ak mi svoju najstaršiu dcéru dovedieš a daš ju môjmu medvediemu tátošovi za ženu, darujem ti nielen život, ale aj toľko peňazí, koľko tvoja dcéra váži.“

„Medveďovi?“ zadivil sa gazda, no nič iné mu po rozume nebehalo, len ako prísť k peniazom na karty a radovánky. Akoby už cítil vôňu slaniny a chuť hriateho priamo na jazyku.

„Áno, presne tak,“ odvetila striga. „Môjmu medveďovi. Zajtra v noci, presne o polnoci, keď bude mesiac najvyššie, doved' ju k dubu pri jaze-re.“ Obrátila palicu, buchla ňou o zem a zo zeme razom vytryskol gejzír.

O chvíľu sa tam rozprestieralo také široké jazero, čo by ste mu na druhej strane nedovideli. „Ak ju dovedieš, odídeš odtiaľto ako boháč, ak nie, nájdem si ťa aj na konci sveta a bude s tebou amen.“

Ničomný otec sa teda zobral, v noci sa prikradol k rodičovskému domu, kde ešte dovčera býval s celou rodinou, vliezol k najstaršej cez okno a budil ju:

„Vstávaj, dcérenka, len potichu, nech nikoho v dome nezobudíš, takého krásneho princa som ti v čarovnom lese našiel, že ťa bude celý život len bohatstvom a šperkami zahrňať.“

„Naozaj?“ pretiera si dcéra oči.

„Tak je, dcérka, tak,“ klamal otec, „len sa rýchlo obleč, nech nás nikto nezačuje, inak čary stratia svoju moc.“

„Počkajte, otecko, vezmem si svoje najkrajšie šaty, aby som sa princovi páčila. Košielku mám samú záplatu,“ zašepká dcéra a už sa aj zberá šaty baliť.

„Nie, dcérenka, neboj sa, nič ti netreba. Krásnych šiat tam budeš mať plné skrine! Keby si si aj každú hodinu iné obliekla, do konca života ich všetky nevynosíš.“

Vylákal dievčinu do lesa, odviezol k dubu pri jazere a za zlatky vymenil.

Mocná striga tentoraz priletela na sokolovi veľkom ako veža za dedinou.

Keď ju dievčina zbadala, chcela utiecť, ale nohami akoby k zemi prirástla. Odrazu sa nemohla ani pohnúť.

„Kde je tvoj medveď?“ pýtal sa gazda, zhrozenú dcéru si vôbec nevšimol. „Kde je ten, čo si ho má moja najstaršia za muža vziať?“

„Odpočíva, mám tu ja viacero krásavcov, čo sú na ženbu súci,“ odsekne striga a nechtiskami poškrabká sokola popod zobáčisko. „Aj môj sokol by bol dobrý manžel, jeho ženu by som nie zlatom, ale drahými kameňmi vyvážila, len o tom popremýšľaj! Máš ešte dve dcéry.“

„Otecko, to naozaj?“ neverila vlastným ušiam najstaršia dcéra. „Naozaj ma starej strige za zlatky vymeníte? Dáte ma za peniaze medveďovi za ženu?!“

„Neboj sa, dievčina,“ vraví jej sokol ľudským hlasom, „u môjho brata ti dobre bude. Cez deň v hore strige Rige slúži, no večer ho vždy ja vystriedam. Domov sa ti každý večer vráti, zahrnie ťa láskou i krásnymi šatami.“

„Veď to si predsa chcela,“ škerí sa na dievča Riga. „Nové šaty bez záplaty na každý deň.“

„Chcela, chcela...“ vykoktá dievčina vyplašene, „ale od princa, nie od medveďa, pomôžte, otecko, vezmite ma domov, už sa nikdy na záplaty sťažovať nebudem,“ obráti sa na otca, no po gazdovi ani chýru, ani slychu. Schmatol dukáty a akoby sa s nimi pod zem prepadol.

„Tvoj muž čaká, ideme!“ zavelila striga, zovrela palicu, vo vzduchu ňou zakrúžila, a už aj ponad les s dievčinou leteli.

Na druhý deň ráno si matka doma najstaršiu dcéru hľadá, no nikde ju nemôže nájsť.

„Dcéry moje, či ste nevideli našu najstaršiu?“ pýta sa matka ostatných.

„Nevideli, mamka, nevideli,“ odvetili obe naraz, „tu si večer s nami ľahla a ráno po nej nebolo ani stopy.“

„Len ja som v noci škrabanie na okno začula a potom až do rána zostalo otvorené,“ hovorí prostredná, „možno ju zbojníci uniesli, veď nám už ani čo ukradnúť nemajú.“

Plakala matka, plakali sestry, plakali i starí rodičia, všetci sa strachovali, ako len ich najstaršia v zbojníckej chatrči nevedno ako ďaleko od rodného domu prežije.

Gazda zatiaľ vyčkával v lese, no dlho veru nevydržal. Na druhý deň, keď sa schyľovalo k večeru, s ťažkými vrecami plnými dukátov sa pobral domov.

„Kde ste, kto ste? Otec vám doniesol plné vrecia peňazí, pod', moja najstaršia, už sa aj vydávať môžeš,“ klamal hneď od dverí.

Dcéry k nemu s plačom pribehli, žena si zakrývala oči. Bála sa pozrieť na muža.

„Nemali sme ťa my z domu vyháňať,“ bedákala, „tú našu najstaršiu hneď prvej noci, ako si odišiel, zbojníci uniesli. Ach, dieťa moje drahé! Či ju my ešte niekedy uvidíme?!“

„Čo to vravíš, žena!?“ zúrili gazda naoko. „Tú najstaršiu, na vydaj súcu, si neustrážila?! Jednu noc ťa samu nechám, a ty takú skazu dopustiš? A ja som vám zatiaľ toľký majetok nahonobil, veno pre dcéry a kopu zlatiek som vlastnými rukami zarobil,“ chvastal sa a ukazoval na plné vrecia.

„Odpusť,“ prosila gazdiná, „veru neviem, kam sa podela, už ťa ja veru nikam do sveta nepustím, len si tu sadni. Nič nerob. My sa s dcérkami o všetko postaráme.“

Gazda sa spokojne usadil, tváril sa, že smúti, a predstieral zlosť.

A ostatní? Behali okolo neho a dobroty mu znášali.

Nový dobytok nakúpili a na poli spoločne pracovali od svitu do mrku. No ten darmožráč len hodoval a s kamarátmi v kartách prehrával, až

kým zase celý majetok nepremárnil. Na veno pre dcéry, ktorým sa vystatoval, rýchlo zabudol.

„Vyberiem sa ja znova na skusy,“ vyhlásil naduto, keď už bolo jasné, že mu zase tečie do topánok, „rodinu pred biedou zachránim, len sa mi, žena, o dcéry postaraj a rodičov opatri! Peniaze a možno i drahé kamene donesiem, na veno pre dcéry zarobím.“

Vypravili ho teda na cestu. Jedla mu nabalili, koľko im zostalo.

„Len sa tomu začarovanému lesu vyhýbaj, synak,“ varovala ho starénka znovu, „mnohým sa tam zle povodilo.“

No náš gazda-negazda presne vedel, kam má namierené. Schoval sa na kraji lesa a čakal, kým všetci v chalupe pospia.

Keď všetky lampáše a sviece pozhasínali, preliezol cez okno do izby k prostrednej dcére. Potichu ju zobudil a šeptom sa zaliečal:

„Poď so mnou, dcérenka! Takého krásneho ženícha som ti našiel, čo ťa bude od večera do rána na krídlach... ehm... teda na rukách nosiť. Už nikdy nebudeš musieť biedu trieť, ba ani slamku krížom preložiť.“

Prostredná dcéra sa musela doteraz okolo statku obracať od rána do večera. Často aj do noci ťažko pracovala, a predsa im na nič nezostalo. Takého mali otca. Potešila sa vidine ľahšieho života. Drina už nebude jej každodenným chlebom. Veru nie, v blahobyte bude žiť.

„Počkajte, otecko, aspoň hrebene si zbalím, aby som sa ženíchovi páčila,“ prosila otca.

„Nie, nie, len sa ty neboj, dcérenka, ten ti má toľko zlatých hrebeňov... Celé noci ti bude dlhé vlasy vyčesávať! Čo hrebeňov? Šperky a drahé kamene!“ šepkal, aby ich žena ani starí rodičia nezačuli, no nemyslel on na hrebene. Vrecia plné drahokamov, čo má od strigy za dcéru dostať, mu po rozume behali.

V ten večer dorazila striga Riga na rybe. Po jazere doplávala na takom veľkom sumcovi, že mal fúziská dlhšie ako biče, a tak nimi aj šľahal okolo seba.

Dievčina sa rovnako ako jej staršia sestra preľakla a chcela utiecť, ale nohami akoby k zemi prirástla. Nemohla sa ani pohnúť.

„Vitaj, gazda, tak si mi konečne nevestu pre môjho sokola doviedol,“ zahrmla hromovým hlasom Riga. „Drahokamy, ktorými ju vyvážim, už hádam postačia tvojej rodine do konca života. A keby aj nie, vedz, že tu mám ešte jedného ženícha. Tvoju najmladšiu tiež rada bohatstvom vyvážim. No ty si istotne prišiel len preto, aby si aspoň tú najmladšiu pred biedou zachránil.“

Gazda len horúčkovo prikyvoval a po plných vreciach sa obzeral.

„Otecko, to naozaj?“ neverila vlastným ušiam prostredná dcéra. „Naozaj ma za drahé kamene vymeníte? Dáte ma za majetok zvieratú za ženu?!“

„Neboj sa, dievčina,“ vraví jej sumčisko ľudským hlasom, „u môjho brata ti dobre bude, večer mocnej strige Rige slúži, no nadránom ho vždy

ja vystriedam. Príde domov zakaždým s novým hrebeňom a môže ti až do obeda krásne dlhé vlasy česať, kým sa ty budeš v jeho drahých kameňoch prehŕňať.“

„Ved' to si predsa hcela,“ uškŕňa sa striga. „Krásne vyčesané vlasy, krásny nový hrebeň každý deň.“

„Hcela, hcela...“ vykŕtá dievčina vyplašene, „ale od človeka, nie od sokola, pomôžte, otecko, vezmite ma domov, už sa nikdy na robotu sťažovať nebudem,“ obráti sa na otca, no po ňom ani chýru, ani slychu. Schmatol ťažké vrecia, a akoby sa s nimi pod zem prepadol.

„Tvoj muž čaká, ideme!“ zavelila striga Riga, zovrela palicu, vo vzduchu ňou zakrúžila a už aj s dievčinou leteli, nevedno kam.

Na druhý deň hneď zrána si matka doma prostrednú dcéru hľadá, no nikde ju nemôže nájsť.

„Dcérenka, či si nevidela našu prostrednú?“ pýta sa najmladšej.

„Nevidela, mamka,“ odvetí dievča, „tu si večer so mnou ľahla a ráno po nej nebolo ani stopy.“

„No v noci som začula škrabanie na okno a zostalo až do rána otvorené,“ zhrozilo sa dievča, „čo ak ju zbojníci uniesli tak ako našu prvú?“ a dlaňou si zakrylo dokorán otvorené ústa.

Plakala matka, plakala sestra, plakali aj starí rodičia. Všetci sa strachovali, ako len ich prostredná v zbojníckej chatrči, nevedno ako ďaleko od rodného domu, prežije.

Gazda vyčkával v lese, kým neschramstol všetko jedlo, čo mu deň predtým nabalili. Potom sa s vrecami drahých kameňov znova pobral domov. Keď došiel na gazdovstvo, skormútená žena už pre slzy ani nevidela.

„Hádam mi len nechceš povedať, že ste aj prostrednú zašantročili!?“ oboril sa naničhodník na uplakanú gazdinú. Dve noci som ťa nechal samu, nech sa o deti postaráš, a ty takú skazu dopustíš? Veľký majetok som vám nahonobil, veno pre dcéry domov doniesol,“ chvastal sa a ukazoval na vrecia plné drahokamov.

Žena len plakala a plakala, no v hlave jej začalo vrtať, prečo sa im dcéry zakaždým stratia práve vtedy, keď jej muž vytiahne päty z domu.

Nechala ho ďalej kartárčiť, vyvaľovať sa a peniaze na hostiny míňať, no polovicu kameňov schovala u svojich rodičov. Nenakúpila dobytok, o ktorý by sa bolo treba od rána do noci starať. Namiesto toho čakala, kedy gazda všetko premárni.

No a keďže ten zase ani prstom nepohol, čoskoro – okrem toho, čo gazdiná schovala – celý majetok prehajdákala.

„Vyberiem sa ja znova na skusy,“ naparoval sa, „rodinu pred biedou zachránim, len sa mi, žena, o dcéru postaraj a rodičov opatri! Veľké bohatstvo nahonobím, prepychom vás zahrniem, nielen na veno, na čo si len spomenieš, na to bude dosť.“

Tentoraz však ženička na nič iné nečakala. Kým sa ten nepodarenec skrýval v lese, ukryla sa za kozubom v dcérinej izbe. Keď sa gazda snažil dcéru zlákať na sladký život, chvíľku počkala a pobrala sa za nimi do temného lesa.

Otec s najmladšou dcérou dorazili k jazeru, kde ich čakala striga Riga. Pri nej stáli jej dvaja sluhovia – obrovský medveď a ešte väčší sokol, z vody vykúkal obrovský sumec a fúzmi ako obrovskými bičmi švihal.

Medveď širokou labou objímal okolo pliec najstaršiu dcéru, za sukňu ju držalo zlatovlasé batola. Pod sokolím krídlom sa chúlila prostredná s bábätkom, očividne sa len nedávno narodilo.

„Vitaj, gazda, už som ťa čakala!“ zahrmela striga. „Či si mi tretiu nevestu priniesol? Koho chceš tentoraz pred biedou uchrániť, keď už ďalšie deti nemáš?“

„No...“ škrabal sa darebák po brade, „svoju chorú ženu musím pred smrťou zachrániť, zlá choroba ju postihla, na lekára nám nezostalo!“

Nebolo viac milej žene treba, tichučko vystúpila spoza stromu a postavila sa za muža.

„A to myslíš tú ženu, čo ti práve za chrbtom stojí?“ zahrmela striga Riga, až sa hory zatriasli. „Trikrát si peniaze celej rodiny prehajdákala, dcéry si za majetok predal, len aby si ďalej bez roboty hodovať mohol.“

„Čo tu robíš, žena?“ osopil sa gazda na gazdinú.

„Chcela som vidieť, kam si sa po to bohatstvo vybral?“ nedá sa gazdiná. „A kam mi chceš dieťa zavliecť, oplan jeden klamársky!“

„Ja... ja...“ kokce naničhodník, no na slovo sa nezmôže. Očami blúdi po okolí, kadiaľ by ubzikol, ale cesty na únik niet, tak sa len prikrčí k zemi a celý sa roztrasie.

„Ešte aj mňa, mocnú strigu Rigu, si chcel prekabátiť!“ zvolá striga. „Troch takých naničhodných povalačov som na svojich sluhov zakliala,“ ukáže na medveďa, sokola a sumca.

„Čo myslíš, žena,“ osloví gazdinú, „čo by som s takým naničhodným lenivcom a podvodníkom mala urobiť?“

„Nech ti on slúži a konečne to, čo od života dostal, aj odrobiť musí,“ odvetí gazdiná. To bude preňho spravodlivý trest. Možno sa v službe konečne poučí.“

„Myslíš?“ krúti hlavou striga. „Veď nie raz, ale tri razy celý majetok premárnil! Vlastné dcéry za jedlo, pijatiku a karty predal.“

„Prepusti svojich troch sluhov na slobodu,“ odpovie ženička. „Tí už zistili, čo je skutočným bohatstvom v živote. Nech otec, čo sa nezdráhal vlastné dcéry za zlato a drahé kamene predať, za všetkých troch slúži. Moje dcéry sa nijako neprevinili a ich manželia sa už očividne poučili.“

„Pravdu máš, gazdiná, len mi tu tí traja musia sľúbiť, že budú už celý život poctivo pracovať a starať sa o svoje deti aj o rodiny!“

Gazda sa celý triasol, prosíkal, hory-doly sľuboval, ale nič nepomohlo.

Striga Riga zdvihla čarovnú palicu a zahrmla:

„Komu nie je rady, nie je mu pomoci – nech si medveď za dňa a sokol za noci!“

V tú chvíľu bol z gazdu veľký medveď a traja sluhovia v zvieracej koži sa premenili na mládencov.

„Ale neprepúšťam vás celkom, sluhovia! Čo ste sa u mňa naučili, musíte prírode vrátiť,“ zahrmla striga.

„Zo sumca bude porybný, postará sa o všetky rybníky v okolí!“ ťukla mu palicou po pleci a v tej chvíli držal v ruke nádhernú udicu a cez chrbát prehodené siete. Na nohách mal čižmy až po stehná a v ústach fajku.